

Анна Нікітчук,

студентка 1 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

Деякі питання правового становища рабів*

Правове становище рабів – це тема, яка вже століттями привертає увагу суспільства та міжнародного співтовариства. Вона відображає драматичний вимір історії людства, де протистояння між волею та поневоленням визначало долю багатьох. Правове регулювання статусу та прав людей, які знаходилися у стані рабства чи примусової праці, зазнало значних змін протягом історії, від античних імперій до сучасного світу. Сьогодні ми відділені від кровавих сторінок історії рабства, але проблеми та виклики, пов'язані з правами працівників, залишаються актуальними, а надзвичайно важливі зусилля прикладаються для забезпечення гідного та справедливого становища всіх людей на робочому місці. У цьому контексті дослідження правового становища рабів стає актуальною та важливою темою, яка розглядається у нашому дослідженні.

Раби протягом різних періодів розвитку держави мали різне становище, проте завжди вважалися основним робітничим класом. Перші представники цього прошарку з'явилися ще під час розпаду родового римського суспільства. Якщо розглядати їхнє правове становище, то в ранній період

---

* Наукова керівниця – доцентка кафедри цивільного та господарського права Юлія Канарик

історії все розпочалося з домашнього патріархального рабства. У порівнянні з іншими етапами тут вони мали найбільше прав та захисту, адже їх ще вважали суб'єктами права та оберігав закон. На правах молодшого члена вони навіть входили до сім'ї, а за вчинення їм тілесних ушкоджень, домовладцю грозив штраф, хоча у порівнянні з вільними людьми різниця в розмірі існувала. Основна особливість даного періоду полягала в тому, що влада господаря над *servi* була пожиттєвою й він мав право закласти раба, віддати у найм або продати.

Другий етап припав на кінець республіканського періоду і початок принципату. Саме за цей час здійснюється колосальний переворот – з суб'єкта раб стає об'єктом, тобто простою власністю господаря без прав [2, с. 12]. За періоду принципату почали робити певні спроби для обмеження свавілля рабовласників, але вони не пом'якшували положення рабів, а лише сприяли забезпеченню стійкості та подальшої утвердженості рабства [3].

Але рабовласники розуміли, що раб не просто річ, а він володіє розумом і його інтелектуальні якості також можна було б вигідно використовувати. Вони почитають придумувати шляхи експлуатації і цих якостей. Господарі поступово починають наділяти раба певним обсягом майна для управління ним. Така форма праці раба починає швидко поширюватися, набуває все більших обертів і майно, надане рабу для управління отримує назву «пекулій». Але для ефективності такого управління необхідно було наділити раба ще й певними правами. Рабовласники це розуміють, раб отримує можливість укладати цивільно-правові угоди, які викликали за собою певні права й обов'язки.

Спочатку раб міг укладати лише ті угоди, які були спрямовані на придбання і ні до чого не зобов'язували його пана. Але потім надання рабу пекулія почало означати згоду його пана взяти на себе обов'язки, що випливають з договорів, укладених рабом [1, с. 165–66]. Таким чином, раб, наділений пекулієм, отримує можливість здійснювати деякі юридичні дії, але така діяльність суворо регламентувалася.

Раби перебували у приватній і державній власності. Рабом могли стати внаслідок полону, народження від рабині, навіть якщо батько був вільним (крім випадку усиновлення ним цих дітей), купівлі рабів за кордоном, продажі вільної людини в рабство (за межі Стародавнього Риму) у випадку скоєння дуже тяжких злочинів.

З настанням цього періоду *servi* не могли мати власність і платити повинності, служити в римських легіонах, не мали право звертатися до суду й навіть за власною волею створювати сім'ю. Відносини раба й рабині, як і з будь-якою іншою жінкою, не визнавалися шлюбом і не мали правових наслідків. Діти, народжені в такій сім'ї або ж просто від рабині, набували статусу *servi* і не підпадали під батьківську владу. Якщо розглядати

подальші зміни у правах рабів, то з цього періоду за будь-яке насильство заподіяне над ними позов у суд надавав господар, як за псування майна.

Правовий статус раба був нижчим, ніж вільного громадянина. За той самий злочин його карали суворіше, ніж вільного; він не міг виступати в суді, не міг володіти власністю, вступати в офіційний шлюб; його господар міг його продати, здати у найм тощо. За понівечення раба покладалося покарання, але набагато менше, ніж за членушкодження по відношенню до вільної людини [4].

Висновок. Отже, правове становище рабів було жахливим виявом порушення прав людини і гідності. Системи рабства в історії людства призвели до безлічі жертв і страждань. Проте з часом люди зрозуміли негідність цієї практики та прийняли міжнародні стандарти і закони, спрямовані на ліквідацію рабства та захист прав працівників.

Заборона рабства стала кроком уперед у створенні більш справедливого світу, де кожна людина має право на свободу і гідне становище. Втілення цих принципів у правових нормах сприяло зменшенню практики рабства та підвищенню свідомості про важливість гарантування прав та свобод всіх індивідів.

Література

1. Дячук Л. В. Проблема рабського шлюбу у візантійському праві. *Часопис Київського університету права: Український науково-теоретичний часопис*. 2011. №1. С. 13–16.
2. Лежнева Т. М. Конспект лекцій з дисципліни «Римське право»; Ред. – вид. Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, 2016, 161 с.
3. Приходько, В. О. Особливості правового становища вільновідпущеників і рабів у Стародавньому Римі. *Юність науки - 2017: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства: міжнар. наук. – практ. конф. студентів, аспірантів і молод. вчених (м. Чернігів, 26–27 квіт. 2017 р.)*. Чернігів: Черніг. нац. технол. ун-т, 2017. С. 391–392.
4. Титаренко М. В. Роль рабства для розвитку інститутів прав людини. *Актуальні питання сучасного соціогуманітарного знання*, 2021. С. 152–154.

Національний університет біоресурсів і
природокористування України

Юридичний факультет

Кафедра теорії та історії держави і права

Рада аспірантів юридичного факультету

Студентська організація юридичного факультету

Студентський науковий гурток
«Клуб юних теоретиків»

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

учасників

XVII ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО- ПРАКТИЧНОЇ ОНЛАЙН-КОНФЕРЕНЦІЇ «ПРОБЛЕМИ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ ОЧИМА МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ»

09 травня 2024 р.

м. Київ

УДК: 340:167.1:378.2

Матеріали XVII Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції
«Проблеми юридичної науки очима молодих науковців»

П.78

Проблеми юридичної науки очима молодих науковців : зб. наук. пр. XVII Всеукр.
наук.-практ. онлайн-конф. (м. Київ, 09 травня 2024 р.) / Укладачка: Віра Качур. К.,
2024. 215 с.

У збірнику подані наукові здобутки учасників, що присвячені
проблемам юридичної науки.

Усі матеріали подаються в авторській редакції.

**За зміст наукових матеріалів відповідальність несуть їх автори та
наукові керівники**